

Den sproglige udvikling
hos det normalthørende barn
i alderen 0-5 år

Birthe Hyldgaard Klausen

Ninna Holst-Hansen

Tove Søby

Pia Solholt

Aalborgskolen 2006

Forord

Det følgende er dels en oversigt over, hvordan det normalhørende barns sproglige udvikling i alderen 0–5 år forløber og dels nogle forslag til, hvordan man kan stimulere barnets sproglige udvikling.

Det er dog vigtigt, at pointere, at sprogtilegnelsen er en dynamisk proces, der er kendetegnet ved store individuelle variationer. Grænserne for, hvornår barnet må forventes at have tilegnet sig de forskellige sproglige udviklingsområder kan være meget forskellige og alligevel falde inden for rammen af normal sprogudvikling. Der er således ikke nødvendigvis grund til bekymring, selv om barnet ikke følger den udvikling, der her er skitseret.

På samme måde, er forslagene til stimulering af barnets sproglige udvikling i flere tilfælde anført under mere end en aldersgruppe, idet de kan anvendes til andre grupper end netop dem, de er beskrevet ud fra.

I den sproglige udviklingsbeskrivelse vil der være nævnt udvikling, som også har med barnets motoriske, kognitive, følelsesmæssige og sociale udvikling at gøre, idet alle udviklingsområder hænger sammen og ikke umiddelbart er til at adskille.

I forhold til børn med Cochlear Implant gælder almindeligvis, at de er forsinket i deres sproglige udvikling, men at de følger de samme trin som hørende børn, blot en smule forsinket i forhold til deres alder.

0-3 måneder

Det kan barnet

- Øjenkontakt.
- Forskellige former for gråd.
- Små strubelyde.
- Kan imitere simple mundbevægelser, fx række tunge.
- Kan betragte og følge personer og genstande med øjnene.
- En-stavelser pludren (oh-oh, ah-ah) og gryntelyde.
- Reagerer på tale ved selv at lave lyde.
- Smilet bliver mere bevidst og socialt og barnet besvarer kontakt med smil.
- Barnet kan mærke forskel på de nære omsorgsgivere, fx mor og far.
- Barnet kan vise forventning, fx i forhold til at skulle op.
- Drejer hovedet søgende ved lyd/stemmer (10-12 uger).
- Pludrer i længere tid (10-12 uger).

Sådan kan du stimulere barnet

- Få øjenkontakt med barnet, når barnet ammes, når det ligger på skødet, hvor man evt. kan støtte barnets hoved i sine hænder. Når det ligger på puslebordet og der er god tid til berøring, snak og kontakt..
- Gengæld barnets øjenkontakt.
- Øjenkontakt skal gives i kort afstand til det helt lille barn (30 – 50 cm).
- Lyt og giv tid til at lære barnets udtryk at kende ved forskellige stemninger og situationer. (Forskellige slags gråd og lyde).
- Bevæg din tunge langsomt ud og ind af munden. Se barnet gøre det samme.
- Barnet har brug for mange pauser i samspillet (kommunikationen). Respekter dette. Barnet vender hovedet væk for pause og drejer hovedet tilbage igen, når det er klar igen.
- Giv dig god tid, i et roligt tempo og aflæs barnets små signaler.

- Flere bagtungelyde og vokallyde sættes til / gurgler bag i halsen (gyg-gyg, gr..-gr..).

- Bevæg en genstand i rolig tempo fra side til side og op og ned. Se barnet følger genstanden med øjnene. I starten kort afstand ca. 25 - 30 cm senere længere væk.
- Kærtegn og vug barnet, så det oplever at blive forstået ved de forskellige lyde
- Besvar barnets pludren ved at pludre og snakke tilbage.
- Vær tydelig i mimikken.
- Vug barnet, tal med det, nyn og syng for det.
- Hold det tæt ind til din krop. Så det fornemmer dine bevægelser, hører din stemme og hører din hjerterytme.

3-6 måneder

Det kan barnet

- Drejer hovedet efter lyd (ca. 12 uger).
- Pludrer til nogen eller noget og lytter til stemme over længere tid. Pludrer med sig selv – kluk-ler. Det udtrykker følelser med stemmen.
- Iagttager den talendes læber.
- Imiterer mundbevægelser og lyde.
- Besvarer blik med smil og pludren, tager selv kontakt.
- Leder efter lydkilde med øjnene.
- Rækker efter og kan holde i genstande.
- Barnet begynder selv at frembringe lyd, fx banke med legetøj, ringe med en klokke osv.
- Begynder at kunne skelne mellem to kendte ord.

Sådan kan du stimulere barnet

- Leg med lydgivende genstande, evt. flytte en rangle, en klokke fra side til side.
- Sæt ord på, hvad det er, barnet hører. ”Kan du høre klokken siger: ding, ding” osv.
- Giv barnet tid til at svare dig, når I pludrer sammen. Gentag og besvar dets pludrelyde, så det kan udvide sit pludrepertoire.
- Vær tydelig i din mimik og mundbevægelser.
- Lav læbelyde f.eks brumme/billyde så barnet har mulighed for at imitere.
- Hæng legetøj op som barnet kan slå til, række efter og putte i munden. Få ting, specielt i starten, så barnet kan skelne tingene fra hinanden.
- Læg legetøj i kort afstand fra barnet, så det skal række eller dreje sig efter det.
- Væk evt. barnets interesse for legetøjet ved i første omgang selv at have det i hånden og vise det til barnet.

- Lad barnet se sig selv i spejlet. Brug megen mimik, gestus og bevægelser, når I sammen kigger i spejlet.

6-9 måneder

Det kan barnet

- Leger med egen stemme, høje lyde, skrig.
- Begynder konsonantlyde, fx gy-gy, ma-ma.
- Pludrellyde bliver mere varierede og enslydende stavelser som da-da og ma-ma imiteres.
- Kombinerer lyd, stavelse og betoning, fx gagy, mada.
- Gør opmærksom på sig selv og påkalder sig opmærksomhed gennem egen lyd.
- Efterligner sprogets melodi – intonationskontur – stigning og fald i lydstyrke og tonehøjde, der er karakteristisk for det sprog, det er omgivet af.
- Reagerer på og anvender selv gestus, som vinke, rækken armene frem osv.
- Forstår enkelte ord som ja, nej (med gestus).
- Begynder at forstå turtagning, fx gi' - ta' lege.
- Reagerer på eget navn.
- Deler fælles opmærksomhed.

Sådan kan du stimulere barnet

- Leg "Titte – Bøh" lege. Gem ansigtet bag tørklæde/genstand kom frem kuk-kuk-bøhh.
- Småbarnslege, "Klappe – kage", kildelege "Nu kommer der en lille mus" m.fl.
- Brug små korte sætninger, knyt dem sammen med konkrete ting. Feks. "Her er grød, - skal du ha' det?"
- Hvis barnet siger noget, som minder om et ord, f.eks. far, vis du har forstået og opmunter det, ved at gentage det korrekte ord i en sammenhæng. "Ja det er rigtigt, det er far".
- Brug tydelige pegninger.
- Brug gestus sammen med ord. Vink – "Farvel". Ræk armene frem mod barnet – "Vil du op?"
- Kald på barnet med navn.
- Leg gi' – ta' lege. Vær tydelig "Værsgo' – Tak". Det kan være sutten, ynglingslegetøj m.m.
- Brug mange gentagelser og husk at opmuntre barnets små udspil.

- Efterligner sprogets melodi – intonationskontur – stigning og fald i lydstyrke og tonehøjde.
- 7½ måned pludres der uden forståelig mening.
- Begyndende interesse for billeder.
- Barnet begynder at kunne imitere enkle handlinger og lyde.
- Begynder at kunne ryste på hovedet og nikke for nej og ja.

- Reager på barnets blikretning.
- Brug rysten på hovedet og nik sammen med ordet nej og ja.

9-12 måneder

Det kan barnet

- Bruger selv forskellige lyde – gerne høje skrig til at henvende den voksnes opmærksomhed på sig.
- Imiterer lyd.
- Reagerer med forståelse på mimik og gester og imiterer disse.
- Forstår en del opfordringer, fx klappe kage, vinke.
- Kan vinke farvel uden opfordring.
- Forstår en del forbud, fx nej, ikke røre og opfordringer, fx kom her.
- Kan genkende og imitere dyrelyde, miau, vov.
- Bruger ordene/lydene som meddelelsesmiddel.
- Siger de første ord/meningsbærende lyde, fx mor, far, mam.
- Interesse for simple billedbøger.
- Bruger ordene/lydene som meddelelsesmiddel.

Sådan kan du stimulere barnet

- Vis du forstår barnet, sæt ord på, der er relevante for situationen.
- Imiter barnets lyde og dagligdags lyde.
- Leg med stemmen.
- Sæt lyd sammen med bevægelse.
- Brug stemme og handling synkront: ”hiv-hiv” når strømperne trækkes af.
- Syng sange med bevægelse.
- Sæt ord på handling: ”Ja du vinker til far.”
- Brug spørgeordet ”hvor”: ”hvor er hunden?”, ”hvor er mors sko?”, ”hvor er bolden?”. Gem og find ting.
- Leg mundmotoriske lege, fx grimasser/mimik foran spejl.
- Anskaf farverige føle/folde ud/pegebøger.
- Vær nærværende, lyt, giv barnet tid.
- Sæt ord på genstande og personer.

- Begynder at pege på ting og personer.
- Kan følge en pegning og begynder selv at pege.
- Genkender navne på de mest almindelige genstande eller personer og vender sig mod genstande og personer, hvis navne ofte bliver brugt. (fx far, mad, kop).

- Hvis barnet ikke selv peger, så støt det ved at sætte din hånd under barnets.
- Vær opmærksom på barnets udspil og initiativ. Benævn ting/personer barnet fokuserer på.

12-18 måneder

Det kan barnet

- Reagerer på simple opfordringer.
- Genkender navne på mest kendte genstande, fx sut, ske, hund.
- Forstår flere ord og siger selv enkelte ord, fx mad, mor.
- Kan sige lyde, der i tonefald meddeler tilhøreren noget, fx ”Se, hvor interessant”.
- Laver lyd-ord, fx pip pip, ba-bu, bum.
- Aktiv ordforråd på ca. 18 ord.
- Bruger betydningsbærende ord (navneord/udsagnsord). fx mor, køre, samt ord for at få opfyldt behov.
- Begyndende interesse for billeder (billedforståelse).
- Kan udvælge og benævne enkelte genstande på billeder, fx mor, vov, bil.
- Forstår krav, men ikke fortællinger.
- Gentager nye ord.

Sådan kan du stimulere barnet

- Start små rollelege: Giv dukken mad, bamse skal sove osv.
- Udbyg med nye begreber.
- Ret ikke barnets udtale, men gentag selv med den korrekte udtale.
- Sæt ord på følelser.
- Sæt lyd på bevægelser, når I fx hopper, gynger, rutscher osv.
- Varier stemmen, gør den spændende.
- Imiter lyde i dagligdagen, fx hunden, der gør, ambulancen osv.
- Sæt ord på dagligdags handlinger, fortæl hvad du laver.
- Brug billeder af kendte ting og personer fra dagligdagen.
- Sig aldrig: ”Kan du sige...”.
- Giv barnet tid til selv at færdiggøre ord og sætninger.

- 2-ords sætninger (18 mdr.).
- Begynder at forstå tale om fraværende ting, fx far på arbejde, hund i haven.
- Kan udpege enkelte kropsdele.
- Begynder at kunne kombinere ord og gestus, fx "Hvor er hunden?"

- Koncentrer dig om det, barnet fortæller. Vis du er interesseret.
- Snak i legetelefon. Ring til fx mormor.
- Mange gentagelser.
- Stil spørgsmål: "Hvor er far henne?", "Kan du finde spannden?" "Hvor er bamse?"
- Lege, sange, rim og remser, som handler om kroppen.

18-24 måneder

Det kan barnet

- Forstår enkle instrukser.
- Er meget opmærksom på genstandes navne og spørger ofte "Hvad er det?".
- Kan udpege ca. 10 legemsdele.
- Siger selv flere ord og begynder at bruge to-tre ords sætninger.
- Skelner dig – mig.
- Begynder at sige sit eget navn og benævner sig selv med navn.
- Ordforråd på ca. 200 ord.
- Kan begynde at udtrykke følelser ved hjælp af ord, fx sur, græder, glad.
- Er meget opmærksom på genstandes navn.
- Genkender bevægelser i billeder, fx hvor er drengen, der cykler.
- Kan skelne mellem stor og lille.

Sådan kan du stimulere barnet

- Giv barnet små opgaver, "Tag bamse", "Sæt bamse på stolen", "Giv dukken sutten" osv.
- Sæt ord og begreber på daglige aktiviteter.
- Sange, hvori der indgår bevægelse, fx "Pandeben".
- Leg med ord og enkle rim og remser.
- Lav daglige rutiner med sproglige gentagelser.
- Vær opmærksom på, at barnet er længere i den impressive udvikling end den ekspressive udvikling, dvs. barnet forstår mere, end det kan udtrykke.
- Udbyg med flere begreber, fx "Hun græder, ja hun er ked af det", "Hun er glad, hun griner".
- Læs billedbøger, fx med billeder fra barnets hverdag.
- Stil åbne spørgsmål, der ikke kun kan besvares med ja eller nej.
- Leg med store biler – små biler, store dyr – små dyr.

- Begynder at kende nogle forholdsord.
- Kan talremsen 1-2-3.
- Interesseret i små billedbøger, kommer med små sætninger som respons.

24-30 måneder

Det kan barnet

- Begynder at bruge jeg, mig, du.
- Lytter, spørger og gentager.
- Vil have ord gentaget.
- Nemme rim og remser.
- Ord med fire stavelser.
- Bøjninger af ord begynder.
- Bruger sproget til at uddybe og tydeliggøre legen. Det tænker højt.
- Ordforråd 2-300 ord.
- Navneord og udsagnsord er det almindeligste, men til-lægsord, forholdsord, biord forekommer også.
- Begynder at bruge datid.
- Kan føre samtale og besvare spørgsmål.
- Begynder at kunne skelne mellem køn, dreng/pige.

Sådan kan du stimulere barnet

- Læs og leg med rim og remser, fx "Okker-gokker", "Nede i fru Hansens kælder", "Oppe i gardinerne".
- Lav selv rim og remser med ord, barnet kender fra sin hverdag, fx Lise er så sød, hun spiser jordbærgrød.
- Lav selv bøger med fotos af familien, legetøj, dyr, oplevelser osv.
- Læs lette bøger, fx Lotte og Totte bøger.
- Tag barnet med i de daglige gøremål og sæt ord på alt det, I gør.
- Lær barnet grundfarverne, rød, gul, grøn og blå.
- Puslespil, billedlotteri og memoryspil, lav fx selv et med billeder af familien, en ferie, osv. og snak om hver enkelt brik.

30-36 måneder

Det kan barnet

- Kan besvare spørgsmål og stiller selv spørgsmål.
- Begynder at tale om egne oplevelser.
- Kan lide små enkle historier og husker elementer fra historien, fx ved at dramatisere eller genfortælle elementer fra historien.
- Kan genkende og benævne enkelte farver.
- Kan forstå beskeder, der består af to eller tre følgende informationer.
- Ordforråd 800-1000 ord.
- Talbegreb til 2.
- Begyndende funktionsforståelse, fx ”Hvor er den, man stryger med?”.
- Kan sige 4-5 ords sætninger.
- Begynder at anvende: Mig – jeg – du.
- Forstår begrebet mere, fx ”Vil du have mere?”.

Sådan kan du stimulere barnet

- Lav små historier sammen med barnet.
- Stil åbne spørgsmål, fx ”Hvad vil du gerne spise?”
- Benævn farver og antal så ofte som muligt, fx ”Kan du tage en gul kop”, og ” Hent to blå tallerkener” osv.
- Giv barnet små opgaver, fx ” Kan du hente din jakke og dine sko”.
- Snak med barnet om, hvad man bruger tingene til, fx kosten fejer vi med, kniven skærer vi med, bogen læser vi i, osv.
- Lav bøger med billeder af barnet og familien og læs dem sammen med barnet.
- Lette rim og remser, gerne hjemmelavede.
- Brug de personlige stedord, fx ”det er min, men den her er din” osv.
- Læs bøger, fx Totte, Lotte, Alfons Åberg, Bamse og kylling osv.

- Kan sætte sig i en andens sted.
- Begynder at kunne huske en rækkefølge af begivenheder.

3-4 år

Det kan barnet

- Fører lange samtaler med sig selv.
- Anvender nutid, datid, fremtid og før datid.
- Kan tælle til fem og har talbegreb til tre.
- Ordforråd 1500.
- Kan lette rim og remser udenad.
- Flere informationer i en sætning.
- Skal kunne gentage seks stavelser eller tre tal.
- Funktionsforståelse, fx ”Hvor er den man fejer med?”.
- Kan begynde at beskrive handlinger i billeder.
- Kan genkende og benævne farver.

Sådan kan du stimulere barnet

- Leg huskelege. Fx ved indkøb, lad barnet huske to-tre ting, I skal købe. Vælg ting, som er vigtige, og klip evt. billeder ud af tingen.
- Kims leg. Gem tre ting under et klæde, fjern en ting og lad barnet gætte. Nuancer sproget, fx hvad er væk/der mangler/er fjernet/ikke ligger der mere.
- Rim og remser, klap, hop, gyng til rytmen.
- Puslespil, vendespil, billedlotteri, hvad passer sammen osv.
- Syng sange med fagter og lav poser med konkrete til sangene. Fx skørter i forskellige farver til ”Se min kjole”.
- Fortæl eventyr og brug gerne figurer til at spille eventyrene med.
- Læs lette bøger sammen med barnet.

4-5 år

Det kan barnet

- Taler rent, taler om realiteter, holder sig til det konkrete (5 år).
- Sætninger på fem ord eller mere.
- Ordforråd 2000-2200.
- Forstår årsagsammenhængen i tre sammenhængende billeder.
- Kan fortælle om oplevelser.
- Kan tælle til ti og har talbegreb til fire.
- Spørgsmål som hvorfor og hvordan.
- Rim, remser, leg med ord, nonsensord, banden, frække ord indgår.
- Kan beskrive og definere fx "Hvad er en seng".
- Kan benævne mindst fire farver.
- Kan sortere ting i kategorier, fx mad, møbler, tøj, dyr.
- Kan gradbøje tillægsord, fx længste, mindste.

Sådan kan du stimulere barnet

- Leg med rim og remser, find selv på rimord.
- Læs bøger, fx Alfons Åberg, Peter Pedal, eventyr osv.
- Puslespil, memory, billedlotteri, osv.
- Lær barnet regler, fx spil med regler.
- Lette computerspil, fx Fætter kanin, Pixeline osv.
- Lær barnet sit navn, efternavn og sin adresse.
- Tællevers, fx "Tælle til en og tælle til to...".
- Snak om modsætninger, tyk/tynd, stor/lille, langsom/hurtig osv.
- Spørg med hv-ord og opfordrer barnet til at svare mere end ja og nej.
- Leg "omtankelege" fx "Det er rødt, rundt og man kan spise det".
- Lær barnet overbegreberne, fx "Hvor mange slags frugt kender du?", "Kan du nævne forskelligt slags fodtøj?" osv.

- Har funktionsforståelse, fx ”Hvad bruger man, når man fejer?”.